

МИГРАЦИИ И НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ

Население, Том 37, Книжка 3, 2019, 479-499

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

ДЕМОГРАФСКИ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ ОТ ЕМИГРАЦИЯТА ЗА БЪЛГАРИЯ

Павлина СТОЯНОВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Демография*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

✉ pavlinavstoyanova@gmail.com

Резюме: *В България икономическата и политическа нестабилност през последните три десетилетия доведе до значителна по мащабите си емиграция. През целия период се наблюдава отрицателно миграционното салдо, което предполага редица последствия в демографски, икономически и социален аспект.*

Ефектите от емиграцията са разнопосочни и всички те трудно биха могли да бъдат измерени. Свързват се основно с негативното въздействие върху броя и структурата на населението в резултат, на което макар и косвено, оказват съществено влияние върху другите демографските процеси, икономическата и социална сфера. Тези процеси в значителна степен зависят от размера на емиграционните потоци, типа на емигрантите, структурата и мащабите на икономиката, условията на труд и пазара на работна сила в изпращащата страна.

Връзката между емиграционните процеси и икономическото и политическо развитие на една държава не е еднопосочна. От една страна емиграцията оказва влияние върху икономическото състояние и развитие на държавата, от друга състоянието на икономиката и политическата стабилност оказват влияние върху емиграционните процеси, като най-осезаемо се отразяват върху трудовата емиграция.

В настоящата статия България е разглеждана като изпращаща страна, а целта на автора е да представи и обясни някои демографски и социално-икономически ефекти от емиграцията за България след 2007 г.

Ключови думи: емиграция; трудова емиграция; демографски ефекти; социално-икономически ефекти; парични трансфери.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Стоянова, П. (2019). Демографски и социално-икономически ефекти от емиграцията за България. *Население*, Том 37, Кн. 3, 479-499. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© П. Стоянова, 2019

Статията е постъпила през м. януари 2019

Приета за публикуване през м. март 2019

Публикувана онлайн през м. август 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

MIGRATION AND NATIONAL IDENTITY

Nasselenie Review, Volume 37, Number 3, 2019, 479-499

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

DEMOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC EFFECTS OF EMIGRATION ON BULGARIA

Pavlina STOYANOVA

*Institute for Population and Human Studies - Bulgarian Academy
of Sciences, Department of Demography*

BULGARIA, Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6

✉ pavlinavstoyanova@gmail.com

Abstract: *The economic and political instability over the past three decades has led to significant emigration from Bulgaria. Throughout this period the net migration is negative. Hence, there are a number of consequences in the demographic, economic and social aspect.*

The effects of emigration are various and it is difficult to be measured. They are mainly related to the negative impact on the number and structure of the population. As a result, although indirectly, they have a significant impact on other demographic, economic and social spheres. To a great extent these processes depend on the size of the emigration flows, the type of emigrants, the structure and size of the economy, the labor conditions and the labor market of the sending country.

The relation between the country's emigration processes and the economic and political development of a country is not one-way street. On the one hand emigration influences the economic and state development, on the other hand the state of the economy and the political stability affect the emigration processes, with the most noticeable impact on the labor emigration.

In this article, Bulgaria is considered as a sending country. The aim of the author is to present and explain some demographic and socio-economic effects of emigration for Bulgaria after 2007.

Keywords: emigration; labor emigration; demographic effects; socio-economic effects; remittances.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS 'Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria'.

This article can be cited as follows:

Stoyanova, P. (2019). Demografski i sotsialno-ikinimicheski efekti ot emigratsiyata za Balgaria. [Demographic and socio-economic effects of emigration on Bulgaria]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 3, 479-499. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© P. Stoyanova, 2019

Submitted – January 2019

Revised – March 2019

Published – August 2019

The author has read and approved the final manuscript.

ВЪВЕДЕНИЕ

Ефектите от емиграцията се различават значително в зависимост от размера на емигрантските потоци и типа на емигрантите, структурата и мащабите на икономиката на изпращащата страна. Емиграцията като един от основните демографски процеси в значителна степен оказва пряко влияние върху броя и структурата на населението на дадена територия. Намаляването на населението и родилните контингенти, както и промяната във възрастовата му структура са преки ефекти от емиграцията, които водят до редица косвени последици за демографското и социално-икономическо развитие на всяка страна – остаряване на населението, по-ниска раждаемост, реструктуриране пазара на труда, промяна в съвкупното търсене, промяна в социалните плащания, преразпределение на доходите и др.

Емиграцията засяга в голяма степен по-младата част от населението, което е причина в териториалните единици със силно изразени емиграционни процеси населението да остарява с по-бързи темпове. В резултат на емиграцията намалява и броят на жените в репродуктивна възраст. Тези два процеса са предпоставка за устойчиво намаляване броя на ражданията в бъдеще, като оказват и негативно влияние върху процеса на възпроизводство. Емиграцията се отразява съществено и върху броя на населението в трудоспособна възраст, което води до реструктуриране пазара на труда, а често и до недостиг на работна сила.

Връзката между емиграционните процеси и социално-икономическото развитие не е еднопосочна. От една страна емиграцията оказва влияние върху икономическото състояние и развитие на държавата, от друга състоянието на икономиката и политическата стабилност оказват пряко влияние върху емиграционните процеси и нагласи за емиграция на населението, като най-осезаемо се отразяват върху трудовата емиграция.

Теоретично основните икономически ефекти от емиграцията се свързват с намаляване на безработицата, повишаване на заплатите и подобряване качеството на човешкия капитал при завръщащата се емиграция. Паричните трансфери от емигрантите са предпоставка за икономически растеж и развитие на регионите чрез повишаване спестяванията и покупателната способност на семействата и близките на емигрантите. Социалните ефекти от емиграцията се свързват по-скоро с негативните ефекти от разделянето на семейства, лишаването на децата от родителска грижа и присъствие, невъзможността за осигуряване на грижа за зависимите възрастни хора.

ТЕОРЕТИЧНИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ЕФЕКТИТЕ ОТ ЕМИГРАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ ЗА ИЗПРАЩАЩАТА СТРАНА

Ефектите от емиграцията варират в зависимост от държавата, характеристиките и качествата на емигрантите, както и от характеристиката на икономиката на изпращащата държава. Теоретичните последици от емиграцията на население не са еднородни и са силно дискуссионни. Най-общо биха могли да се обобщят в три групи – позитивни, негативни и неутрални

(Asch 1994: 9). Позитивните се свързват основно с повишаване доходите на емигрантите и членовете на техните семейства, намаляване на безработицата и повишаване равнището на заплатите, повишаване качеството на човешкия капитал при завръщащата се емиграция, повишаване на съвкупното търсене и спестяванията на населението в резултат на паричните трансфери от емигранти. Негативните ефекти се свързват с „изтичането на мозъци“¹, включително пропуснатите ползи от не завърналата се емиграция, промени в пазара на труда и понижаване на съвкупното търсене в резултат намаляване броя на населението. Според Аш (Asch 1994: 9) съществува и трета група теоретични ефекти – неутрални. Към тях тя отнасят тези ефекти, които не биха могли да се разглеждат еднозначно. Такива са заетостта на семействата на емигрантите, по-голямата вероятност те да последват своите близки в емиграция, ефекта върху пазара на труда и ефектите върху последствията от преразпределението на доходите.

Положителните икономическите ефекти от емиграцията за изпращащата държава в голяма степен зависят от нейната продължителност, от това дали емиграцията е постоянна или временна. Определящи са и типа икономика на изпращащата държава, сектора, в който емигрантите са били заети, степента на безработица в страната, степента на квалификация на емигрантите, изпращането на парични средства към семействата на емигрантите и техните близки и дали се наблюдава завръщаща се миграция.

Един от основните икономически ефекти от емиграцията се свързва с намаляване на безработицата. Този ефект се наблюдава, когато емигриращите лица са в трудоспособна възраст и към момента на емиграция са безработни. Чрез намаляване на безработицата емиграцията оказва и косвено влияние върху осигурителната система на страната, защото води до намаляване на социалните плащания към безработните лица.

Емиграцията би могла да доведе и до повишаване на работните заплати. Този ефект обичайно се наблюдава на пазари на труда, при които има недостиг на работна сила, а емигриращите лица към момента на емиграция са заети. Търсенето се запазва, а предлагането намалява и при равни други условия цената на труда нараства. При тази хипотеза съставът на емиграционните потоци е от съществено значение, защото когато емигрира висококвалифицирана работна сила би могло да се стигне до съществен дисбаланс на пазара на труда, особено в страни с намаляващо и застаряващо население, каквато е България.

Важно е да се отбележи, че много често ползите от емиграцията за емигрантите и техните семейства надхвърлят икономическите ползи и водят до подобряване качеството на човешкия капитал, повишаване квалификацията и образованието на членовете на емигрантските семейства и подсигуриране на достъп до по-качествени социални и здравни услуги.

Теоретично преките демографски последици се свързват с намаляване броя на населението и промяна във възрастовата структура, респективно намаляване

---

¹ Терминът е въведен за първи път от Британското кралско научно дружество през 1963 г. и се използва за описание на процеса на емиграция на учени и високо квалифицирани професионалисти, най-често от развиващите се към развитите страни.